

## KREIRANJE INTERAKTIVNIH ONLINE SADRŽAJA ZA NASTAVU ENGLSKOG JEZIKA NA NEMATIČNIM FAKULTETIMA U PROGRAMSKOM PAKETU HOT POTATOES THE CREATION OF INTERACTIVE ONLINE CONTENTS FOR THE ENGLISH LANGUAGE TUITION AT VOCATIONAL FACULTIES IN THE APPLICATION SUITE HOT POTATOES

Darko Kovačević, *Elektrotehnički fakultet Istočno Sarajevo*

**Sadržaj** - Programski paket Hot Potatoes predstavlja skup besplatnih alata pomoću kojih je moguće kreirati različite interaktivne nastavne sadržaje za publikovanje na internetu. U radu će biti predstavljene mogućnosti primjene aplikacija iz navedenog paketa za kreiranje interaktivnih sadržaja koji se na različite načine mogu koristiti u nastavi engleskog jezika na nematičnim fakultetima.

**Abstract** - Application suite Hot Potatoes present a collection of free tools that enable the creation of various interactive tuition contents for publication on the Internet. The paper will present the options of using the applications from the named suite for the creation of interactive contents that can be used in various ways in the English language tuition at vocational faculties.

**Ključne riječi:** engleski jezik, nastava, Hot potatoes, interaktivnost, aplikacija

**Keywords:** English language, tuition, Hot Potatoes, interactivity, application

### 1. UVOD

Tokom druge polovine dvadesetog vijeka, engleski jezik je postao svjetski komunikacioni standard, kao jezička neminovnost čije nepoznavanje može znatno otežati obavljanje svakodnevnih poslova, zadataka i dužnosti [1]. Što se tiče osoba koje su obrazovno, poslovno ili privatno, povezane sa određenim granama tehničkih nauka, računarstva i informatike, ali i društvenim naukama i umjetnosti, situacija je još ozbiljnija. Naime, za navedene je poznavanje engleskog jezika jednostavno neophodno, kako zbog razumijevanja same terminologije određene oblasti, tako i zbog aktivnog praćenja stručne literature, ostvarivanja međunarodne saradnje i predstavljanja vlastitih radova i dostignuća u širim naučnim okvirima. Tome treba još dodati i internet, kao globalni i svima dostupni informacioni i komunikacioni servis, koji je, uprkos neosporno prisutnoj i sveobuhvatnoj sprovedenoj lokalizaciji, ipak tvorevina inicijalno nastala na engleskom jeziku i, kao takva, upravo na njemu pruža dominantan broj informacija.

Sve navedeno vodi u neophodnost da se na nematičnim fakultetima poklanja posebna pažnja nastavi engleskog jezika. Krećući se po logičnoj „putanji“ od opšteg ka posebnom, plan i program nastave je takav da studenti najprije imaju priliku usvojiti ili rekapitulirati osnovne elemente engleske gramatike, vokabulara, usmenog i pisanog izražavanja, da bi se potom susreli i radili sa realnim stručnim tekstovima iz uže stručne oblasti, u zavisnosti od stručnog usmjerenja, kako na nivou poznavanja, riječi, fraza, karakterističnih semantičkih i sintaksičkih struktura, tako i na širem nivou sadržajne organizacije, kohezije i koherentnosti diskursa. Uporedo s tim, studenti se osposobljavaju i za pisanje tekstova (sažetak (abstract), izvještaj (report), recenzija (review), opis (description), analiza (analysis)),

pripremanje prezentacija (presentations), te pisanje CV-ja i prijave za posao/konkurs/seminar (applications). Takođe, dio vremena se posvećuje i tehničko-jezičkim aspektima i sticanju vještine prevođenja stručnih tekstova sa engleskog jezika na srpski i obrnuto. Na takav način, studentima se pruža prilika da dođu u dodir upravo sa onim segmentima engleskog jezika koji će im konkretno trebati u daljem obrazovnom, naučnom, istraživačkom ili profesionalnom djelovanju.

U realizaciji jednog ovako koncipiranog programa, neminovno dolazi do prepreka i poteškoća. Među njima se naročito ističe nejednak i neuravnotežen stepen predznanja sa kojim studenti – brucosi dolaze na fakultete, što se kreće od jako dobrog poznavanja do apsolutnog neznanja, u najvećem broju slučajeva uzrokovano učenjem nekog drugog stranog jezika tokom osnovnog i srednjeg školovanja ili neadekvatnim i nedovoljnim zalaganjem na nastavi engleskog jezika u osnovnoj i srednjoj školi. Budući da nematični fakulteti često nisu u mogućnosti organizovati nastavu iz drugih stranih jezika, kako zbog objektivnog nedostatka nastavnog kadra i relativno malog broja studenata kojima bi takva nastava trebala, tako i zbog činjenice da se engleski jezik, na izvjestan način, danas u nastavi na univerzitetskom nivou ne tretira kako strani jezik sam po sebi, već kao neophodni dio ukupnog fakultetskog obrazovanja i profilisanja jednog budućeg akademskog građanina, veoma je važno brzo i adekvatno izvesti relativno ujednačavanje znanja svih studenata u mjeri u kojoj bi im se omogućilo da prate nastavu i polažu ispite po jednom, zajedničkom kriterijumu. Takvo ujednačavanje predstavlja pravi izazov, kako za nastavnika, tako i za studente, bilo da se od njih traži radikalno, žurno i sveobuhvatno usvajanje ponuđenih elemenata engleskog jezika, ili da kontrolišu i

kanališu svoje dobro predznanje i po potrebi ga spuste na nivo niži od njihovih objektivnih mogućnosti, ne gubeći pri tome volju za dalji rad i jezičko usavršavanje.

Postojeći sedmični fond časova često objektivno ne ostavlja dovoljno prostora za takvo nešto. Uvođenje dodatnih časova tokom sedmice (u skladu sa rasporedom ostalih predmeta) za studente kojima je to potrebno je regularna praksa, ali ni to u velikom broju slučajeva nije dovoljno i apsolutno svrsishodno.

Usljed toga, javlja se potreba za otkrivanjem novih metoda i načina kojima bi se studentima moglo pomoći u učenju engleskog jezika, i to izvan okvira redovne nastave i regularnog sedmičnog opterećenja – dakle u vrijeme slobodnih aktivnosti ili samostalnog učenja.

## **2. ELEKTRONSKI ONLINE SADRŽAJI KAO DODATAK NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA**

Zahvaljujući činjenici da je internet postao izuzetno lako i povoljno dostupan korisnicima na gotovo svakom koraku, kao moguće i jako upotrebljivo rješenje za ovaj problem nameće se kreiranje elektronskih sadržaja – kurseva, lekcija i testova iz različitih oblasti engleskog jezika – i njihovo publikovanje na Internetu.

Kompletna i sveobuhvatna nastava engleskog jezika studenta treba da osposobi u slijedećim segmentima [2]:

- čitanje (reading) - osposobljavanje za pravilnu fonetsku interpretaciju teksta pisanog na engleskom jeziku izborom odgovarajućih tekstova i slušanjem nastavnika i snimaka izvornih govornika;

- vokabular (vocabulary) - organizovano i sistematsko upoznavanje sa riječima engleskog jezika kroz odabrane tekstove, jezičke vježbe i slušne ili vizuelne primjere;

- gramatika (grammar) – postupno upoznavanje sa gramatičkim pravilima i posebnostima engleskog jezika;

- razumijevanje pisanog teksta (written text comprehension) – uobličavanje usvojenog vokabulara i gramatike na takav način da omogući razumijevanje pisanih tekstualnih cjelina;

- razumijevanje izgovorenog teksta: slušanje (spoken text comprehension: listening) - uobličavanje usvojenog vokabulara, gramatike i fonetskih pravila na takav način da se omogući razumijevanje izgovorenih tekstualnih cjelina tokom i nakon slušanja;

- pisanje (writing) – upotreba svih stečenih jezičkih znanja prilikom saopštavanja informacija ili ideja u raznim pisanim oblicima teksta;

- konverzacija (conversation) – upotreba svih stečenih znanja u konkretnom verbalnom saopštavanju informacija u razgovoru sa drugim osobama.

Danas postoje brojne alatke i čitavi sistemi upravljanja (management systems) kojima je moguće realizovati *online* nastavne sadržaje koji bi u sebi sadržali elemente za usvajanje i utvrđivanje navedenih segmenata, sa različitim mogućnostima, načinima plaćanja i licenciranja, prostorom za skladištenje i hosting podataka, stepenom složenosti i

ponuđenim stepenom interaktivnosti. Međutim, u slučaju kada se govori o vježbanjima i testovima koji bi služili kao pomoćno sredstvo za utvrđivanje i nadogradnju znanja stečenih tokom nastavnog procesa, izuzetno je poželjno da navedeni materijali budu maksimalno jednostavni za pristup i nemaju komplikovan korisnički interfejs koji zahtjeva podešavanje velikog broja parametara, već da se mogu koristiti u svakom trenutku, pristupanjem veb-stranici na kojoj se nalaze, ili čitavom sajtu čiji su sastavni dio.

Kao izuzetno praktično sredstvo, koje se po svojim karakteristikama uklapa u navedeni opis, a pruža izuzetne mogućnosti za kreiranje raznih sadržaja, nameće se besplatni programski paket Hot Potatoes.

## **3. PROGRAMSKI PAKET HOT POTATOES – OPŠTE ODLIKE**

Hot Potatoes je besplatni programski paket koji uključuje šest aplikacija pomoću kojih je moguće napraviti različite tipove interaktivnih vježbi i testova (kao i kombinacije istih). Te aplikacije su: JCloze, JCross, JMatch, JMix, JQuiz i The Masher. Svaka od njih omogućava kreiranje drugačijih sadržaja, spremnih za objavljivanje na internetu.

Aplikacija JCloze omogućava kreiranje vježbanja i testova u kojima, u okviru rečenice ili dužeg vezanog teksta, stoje praznine koje treba popuniti odgovarajućim riječima, odnosno, u zavisnosti od odabrane opcije iz programa, liste riječi iz kojih treba odabrati jednu ili više odgovarajućih. Interfejs aplikacije je jednostavan i pregledan, ali istovremeno bogat opcijama, što omogućava brzo i intuitivno kreiranje sadržaja uz istovremenu kontrolu svih bitnih elemenata i parametara. Pored tekstualnih sadržaja, u vježbanja i testove moguće je ubaciti i tabele, slike, multimedijalne fajlove i linkove ka eksternim sadržajima. Kreirani sadržaji mogu se sačuvati kao .zip i SCORM 1.2 pakovanja te izvesti kao veb stranice ili dokumenti spremni za štampanje. Kreirane veb stranice, kao najvažnija mogućnost zaplaniranu upotrebu ove aplikacije, na sebi sadrže sve potrebne elementa navigacije, a, u zavisnosti od parametara postavljenih prilikom kreiranja, mogu sadržavati i brojač vremena (vremensko ograničenje), pomoć u radu, savjete i slično.

Aplikacija JCross koristi se za kreiranje online ukrštenih riječi. Najveći dio interfejsa programa zauzima tabela (mreža) po kojoj se moguće kretati pomoću strelica za navigaciju i čiju veličinu (broj redova i kolona) je moguće mijenjati i uređivati po potrebi. U tabelu -ukrštenicu je moguće direktno upisivati riječi, a za svaku riječ omogućeno je unošenje odgovarajućeg opisa na osnovu koga je osoba koja bude ispunjavala ukrštenicu može pogoditi. Takođe, aplikacija nudi i drugi način za kreiranje ukrštenica, koji je mnogo korisniji i praktičniji, gdje se riječi planirane za ukrštenicu pišu kao lista, jedna ispod druge, a aplikacija potom, na osnovu njih i postavljenih parametara za veličinu mreže, generiše ukrštenicu, pri čemu se kreatoru prikazuje

koliko riječi od ukupnog broja ponuđenih je uspješno uključeno u ukrštenicu. Nakon kreiranja ukrštenice, moguće je za svaku riječ upisati odgovarajuće pojašnjenje.

JCross omogućava izvoženje u istim formatima kao i JClose. Na kreiranoj veb stranici, horizontalne i vertikalne kolone ukrštenice su obilježene brojevima, dok je prazni dio u koji ne treba upisivati riječi zatamnjen. Klikom na odgovarajući broj, otvara se pitanje ili pojašnjenje za datu riječ, i praznina u koju je moguće upisati riječ, da bi se ova potom pojavila u ukrštenici. I ovde je moguće podesiti (ograničiti) vrijeme za rad te podesiti brojne parametre za pomoć u odgovaranju i za provjeru tačnosti odgovora.

JMatch je aplikacija pomoću koje se prave vježbe za usklađivanje, odnosno uklapanje dijeova izraza, sintagmi, fraza ili rečenica. U prvoj koloni nalaze se dijelovi koji će u kreiranoj vježbi biti na fiksnim mjestima, dok su oni iz druge kolone pokretni i, u kreiranoj vježbi se prevlačenjem usklađuju sa elementima iz prve kolone. Mogućnosti za izvoženje, čuvanje i dodatni podešavanja gotovih vježbi su iste kao i u prethodna dva pomenuta programa.

JMix nudi slične opcije, omogućavajući kreiranje vježbi kojima se može uvježbavati sastavljanje rečenica ili vezanog teksta od nasumično poredanih sastavnih dijelova.

Konačno, aplikacija JQuiz omogućava kreiranje vježbi i testova sa postavljenim pitanjima i odabirom jednog ili više ponuđenih odgovora, uz mogućnost dodatnog komentarisanja svakog odgovora. Opcije za čuvanje i izvoženje kreiranih sadržaja iste su kao i u ostalim programima iz paketa.

Šesti program iz paketa, The Masher, ne omogućava pravljenje vježbi i testova, već omogućava indeksiranje i organizovanje sadržaja napravljenih u ostalih pet programa u okviru jedne ili više međusobno povezanih veb stranica.

#### **4. UPOTREBA PROGRAMSKOG PAKETA HOT POTATOES U KREIRANJU NASTAVNIH MATERIJALA IZ ENGLESKOG JEZIKA**

Kao što je se lako može uočiti iz opisa pojedinačnih komponenti programskog paketa Hot Potatoes datih u prethodnom poglavlju, ovaj paket svoju upotrebu prvenstveno može naći u kreiranju vježbanja i testova za uvježbavanje i usvajanje pojedinačnih komponenti engleskog jezika, dok je pravljenje čitavih lekcija, sa teoretskim dijelom koji prethodi praktičnom moguće, putem kombinovanja paketa Hot Potatoes sa nekim od programa za kreiranje tekstualnih veb stranica.

Prije nego što se sagledaju mogućnosti primjene i upotrebe ovog paketa u pravljenju vježbanja i testova, potrebno je reći nekoliko riječi o svrsi i upotrebi testova, tipovima testova i elementima koji ih sačinjavaju.

Testovima i vježbanjima iz engleskog jezika se utvrđuju i kontrolišu nivo predznanja studenata, njihovo znanje stečeno tokom nastave, sposobnost povezivanja i primjene znanja, a na nematičnim fakultetima i usvajanje određenog vokabulara i sposobnost tumačenja i pismene (re)produkcije teksta.

Prema različitim kriterijima, postoji više tipova testova. Ukoliko se testovi posmatraju iz perspektive njihove svrhe (Harmer 2007: 166) dijele se na:

- testove za svrstavanje (placement tests), kojima se polaznici na osnovu pokazanog znanja svrstavaju u odgovarajuće grupe za učenje jezika;

- testove za utvrđivanje napretka (progress tests), kojima se tokom nastavne godine utvrđuje i provjerava stepen u kom su polaznici ovladali i nastavnim jedinicama i

- završne testove (exit tests) ili testove postignuća (achievement tests), kojima se utvrđuje stepen u kom su polaznici savladali ukupno gradivo obrađivano tokom jednog kursa, semestra ili nastavne godine.

U ovu grupu mogu se još dodati i testovi spremnosti i vještine (proficiency tests), kojima se, za razliku od testova postignuća, gdje se provjerava u kojoj su mjeri polaznici usvojili rezultate podučavanja, testira i provjerava buduća situacija upotrebe jezika u realnom životu, bez neophodnosti postojanja veze sa nečim obrađenim u procesu podučavanja (McNamara 2000: 6).

Po osnovu metoda kojim se sprovodi test iz engleskog jezika (McNamara 2000: 4), može se izvršiti široka klasifikacija testova na:

- testove iz jezika koji se rade pomoću olovke i papira (paper-and-pencil language tests), koji imaju formu standardnog pisanog testa i koriste se za provjeru znanja iz jedne ili više komponenti engleskog jezika (gramatika, vokabular...) ili vještine razumjevanja čitanog ili pisanog teksta i

- testove performansi (performance tests) gdje se manje tekstualne cjeline u formi zadataka ili tema koriste za provjeru sposobnosti komunikacije ili pisanja.

Po svom sadržaju (Harmer 2007: 168), testovi se mogu podijeliti na:

- posebne (discrete), unutar kojih se u jednom zadatku testira samo jedna nastavna jedinica (glagolsko vrijeme, komparacija pridjeva...) i

- integralne (integrative) gdje se od polaznika traži da upotrijebe više različitih jezičkih i drugih vještina kako bi uspješno riješili zadatak.

S tim u vezi, jedinice od kojih se test sastoji mogu se podijeliti na:

- indirektna (indirect test items), u kojima se zahtjeva i vrši direktan rad sa određenom gramatičkom jedinicom (upotreba modalnih glagola, pasiv, množina imenica...) i

- direktna (direct test items), kojima se od polaznika traži da urade nešto konkretno s jezikom (napišu pismo, esej, dopune ili dovrše pisanu konverzaciju...).

U indirektna jedinice testa spadaju:

- pitanja sa više ponuđenih odgovora (multiple choice questions), gdje se polaznicima kao odgovor nudi nekoliko alternativa među kojima trebaju izabrati jednu ili više njih;

- njihova pojednostavljena varijanta - pitanja u formi tačno/netačno (true/false questions), gdje se određena tvrdnja iz pitanja/zadatka u odgovoru označava kao tačna ili netačna;

- jedinice sa ispunjavanjem praznina (fill in items, gap-fill items ili cloze items), gdje se u tekstu zadatka postavljaju praznine koje treba ispuniti odgovarajućim riječima, te

- transformacione ili parafrazirajuće jedinice (transformation or paraphrasing items) gdje se od polaznika očekuje da promjene oblike riječi, fraza ili rečenica kako bi pokazali svoje poznavanje gramatike i sintakse.

U ovu grupu jedinica se mogu još dodati i slaganje riječi u rečenici (sentence re-ordering) (Harmer 2008: 383) gdje se zahteva da se riječi čiji je redoslijed pomješšan slože u sintaksički i smislaono ispravnu rečenicu, kao i spajanje dijelova rečenice ili fraze (sentence-parts joining ili matching), gdje je zadatak na osnovu značenja, smisla i gramatike spojiti dva dijela rečenice u jednu ili dvije riječi u frazu.

Što se tiče direktnih jedinica testa, njima se od „studenata traži da koriste jezik kako bi njime nešto uradili, umjesto da se samo testira njihovo znanje o tome kako jezik funkcioniše sam po sebi“ (Harmer 2007: 171). Tu su mogućnosti testiranja zaista gotovo beskonačne, bivajući pritom bazirane obično na nekom tekstualno formulisanoj zadatku, a sami rezultati mogu se koristiti za provjeru znanja i sposobnosti iz oblasti razumjevanja pročitanog i odslušanog teksta, komunikacije i pisanja.

Aplikacije iz paketa Hot Potatoes mogu se prvenstveno koristiti za kreiranje indirektnih tekstualnih jedinica (pri čemu gotovo da jedna aplikacija odgovara jednoj vrsti ovih jedinica), a testovi ili vježbanja sastavljeni od tih jedinica mogu imati višestruke namjene, koje su u svakom slučaju primarno vezane za komponente engleskog jezika koje su zasnovane na radu sa tekstom.

Tu, se, na prvom mjestu nalaze različite vježbe za usvajanje i utvrđivanje različitih aspekata gramatike, od onih vezanih za morfologiju (pojedinačne riječi, sintagme ili fraze), a koje se, zahvaljujući ponuđenim opcijama, lako mogu napraviti u programima JCloze i JQuiz, pa do onih koje se bave rečenicama i vezanim tekstom, a koje je moguće napraviti u programima JMatch i JMix. Pri tome je moguće praviti i posebne i integralne testove kombinovanjem tekstualnih jedinica kreiranih u različitim aplikacijama iz paketa pomoću alata The Masher.

U nastavi engleskog jezika na nematičnim fakultetima veoma važna pažnja mora se pokloniti usvajanju vokabulara iz određene oblasti i u tom pogledu je svih pet aplikacija iz programa Hot Potatoes od velike koristi, pri čemu je moguće obradi vokabulara pristupiti s obje strane – kako sa aspekta pojedinačnih pojmova, tako i sa aspekta definicija na engleskom jeziku kojima se ti pojmovi definišu. Takođe je, na isti način, moguće obrađivati i kolokacije (collocations) - grupe riječi koje u određenoj terminologiji obično stoje

zajedno – kao i morfosintaksičke strukture karakteristične za jezik određene oblasti. Zahvaljujući širokom spektru parametara koje je moguće konfigurisati i podesiti, kao i mogućnosti integracije testovnih jedinica pomoću aplikacije The Masher, mogućnosti za kreiranje sadržaja su gotovo neiscrpne.

Što se tiče rada sa konkretnim stručnim tekstovima, kako u pogledu njihovog razumjevanja tako i u pogledu kreiranja, do izražaja prvenstveno dolaze JCloze, JMix i JQuiz. Njim je moguće, s jedne strane, testirati stepen usvajanja terminoloških jedinica i morfosintaksičkih struktura iz određene oblasti u radu sa dužim tekstualnim cjelinama (JCloze i JQuiz), a s druge strane je omogućeno da se na postupan način ovladava vještinom kreiranja takvih tekstualnih cjelina (od nivoa ubacivanja odgovarajućih riječi i fraza do nivoa građenja teksta na osnovu ponuđenih fragmenata (JCloze i JMix).

## 5. ZAKLJUČAK

Programski paket Hot Potatoes sadrži skup aplikacija koje mogu biti od velike koristi u kreiranju online nastavnih sadržaja, u prvom redu vježbanja i testova koji se mogu koristiti kao dodatni nastavni materijal u nastavi engleskog jezika na nematičnim fakultetima. Jednostavnost i intuitivnost u upotrebi i kreiranju sadržaja, kao i sama jednostavnost i preglednost kreiranih sadržaja, čine ove alate izuzetno pogodnim i upotrebljivim, prvenstveno prilikom kreiranja oni sadržaja koji kao svoju osnovu imaju rad sa tekstualnim jedinicama. Takođe, sadržaji kreirani u alatima iz ovog paketa mogu biti i sastavni dio čitavih lekcija, nastalih kombinovanjem sa drugim alatima za kreiranje veb stranica. Kako i u kojoj mjeri će se koristiti, zavisi isključivo od konkretnih nastavnih potreba i kreativnosti nastavnika, te objektivnih mogućnosti za hosting.

## 6. LITERATURA

- [1] T. McNamara, *Language Testing*, Oxford: University Press 2000
- [2] J. Harmer, *The Practice of English Language Teaching*, Harlow: Longman, 2008.
- [3] J. Harmer, *How to Teach English*, Harlow: Longman 2007.
- [4] <http://hotpot.uvic.ca> (vrijeme pristupanja 1. 3. 2011.)